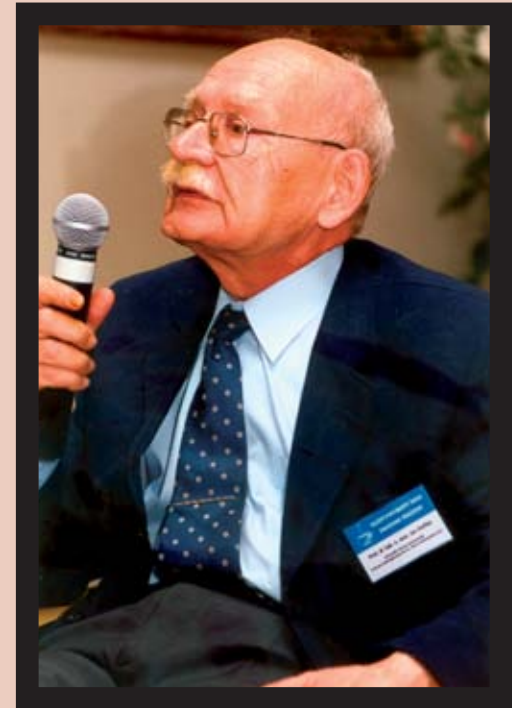

WSPOMNIENIE O PROFESORZE JANIE STEFFENIE (1936 - 2009)

Dnia 10 sierpnia 2009 roku zmarł w Warszawie prof. dr hab. med. Jan Steffen, wieloletni kierownik Zakładu Immunologii Centrum Onkologii-Instytutu w Warszawie, onkolog, immunolog, genetyk, naukowiec bez reszty oddany sprawom nauki.

Profesor Jan Steffen, urodził się 1936 roku w Poznaniu jako syn Wiktora Steffena, wybitnego filologa klasycznego i hellenisty, profesora na Uniwersytecie Wrocławskim i na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W roku 1958

Profesor Jan Steffen ukończył studia medyczne na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Poznaniu i uzyskał dyplom lekarza medycyny z wyróżnieniem. W czasie studiów i stażu podyplomowego pracował w II Klinice Chorób Wewnętrznych AM w Poznaniu. W tym czasie był członkiem trzyosobowego zespołu lekarskiego, który przeprowadził w tej klinice pierwsze w Polsce zabiegi hemodializy pozaustrojowej.

W latach 1958-1963 był kolejno asystentem i starszym asystentem w Zakładzie Patologii Ogólnej i Doświadczalnej, a w latach 1963-1969 pracował na stanowisku adiunkta w nowoutworzonym Zakładzie Genetyki Człowieka AM w Poznaniu. W Zakładzie Patologii rozwinął badania nad patofizjologią ostrej niewydolności nerek wywołanej metalami ciężkimi, co było przedmiotem jego rozprawy doktorskiej, na podstawie której w roku 1960 uzyskał stopień doktora medycyny, a następnie badania nad lokalizacją transportu cewkowego elektrolitów, kwasu moczowego i aminokwasów.

W latach 1961/62, podczas stypendium Fundacji Rockefellera w Zakładzie Biofizyki Centrum Medycznego Uniwersytetu w Colorado, Denver USA, uczestniczył w badaniach nad metodami analizy cyklu komórkowego i wpływem promieniowania jonizującego na cykl komórkowy. W roku 1963, jako pierwszy w kraju, Profesor Jan Steffen wprowadził metody analizy cytogenetycznej m.in. do badań nad patogenezą wad wrodzonych i zaburzeń różnicowania się płci. Przedmiotem prac były m.in. zaburzenia syntezy DNA w chromosomach X obciążonych aberracjami chromosomalnymi. W latach 1963-1969 prowadził wykłady i seminaria z zakresu genetyki człowieka dla studentów medycyny. Był też autorem pierwszego, wydanego w roku 1965, podręcznika genetyki dla studentów medycyny pt.: „Wstęp do Genetyki Człowieka”. Na podstawie badań nad kinetyką transformacji blastycznej, syntezą kwasów nukleinowych, charakterystyką cyklu życiowego limfocytów oraz wpływem inhibitorów syntezy DNA, RNA i białek na te procesy uzyskał już w wieku 29 lat stopień naukowy

doktora habilitowanego. W latach 1965-1966 podczas kilkumiesięcznego stażu w Instytucie Badań nad Komórką w Medicinska Nobelinstytutet w Sztokholmie, kontynuował swoje badania nad charakterystyką punktu kontrolnego G1/S w cyklu komórkowym.

W roku 1969 podjął pracę w Instytucie Onkologii w Warszawie, gdzie najpierw kierował Pracownią Biologii Komórki w Zakładzie Radiobiologii, a od 1974 roku Zakładem Immunologii. W roku 1976 uzyskał tytuł profesora. W Zakładzie Radiobiologii, a następnie w Zakładzie Immunologii Centrum Onkologii kontynuował m.in. swoje wcześniejsze prace nad metaboliczną synchronizacją komórek w punkcie G1/S cyklu komórkowego, prowadził badania nad promieniowrażliwością komórek, zróżnicowaniem funkcjonalnym limfocytów i rolą cytokin w mechanizmach rozwoju nowotworów u ludzi. Zajmował się także problematyką zwalczania nowotworów.

W Polsce był Profesorem pomysłodawcą i prekursorem badań nad dziedzicznymi uwarunkowaniami chorób nowotworowych. Od roku 1995 do ostatnich tygodni życia prowadził badania populacyjne poświęcone tym zagadnieniom. Przedmiotem tych badań było m.in. ryzyko zachorowania na nowotwory heterozygotycznych nosicieli mutacji genu *NBS1*, struktura zachorowań na nowotwory u nosicielek mutacji genu *BRCA1* i genów *MMR*. Był współinicjatorem oraz współautorem założeń i programu realizacji Narodowego Programu Zwalczania Chorób Nowotworowych, a także członkiem Rady tego Programu. Był też inicjatorem i koordynatorem programów opieki nad rodzinami wysokiego, dziedzicznie uwarunkowanego ryzyka zachorowania na raka piersi, jajnika, jelita grubego i błony śluzowej trzonu macicy, które obecnie realizowane są w około dwudziestu onkologicznych poradniach genetycznych w Kraju jako jedno z zadań Narodowego Programu Zwalczania Chorób Nowotworowych.

Profesor Jan Steffen był autorem ponad 100 prac naukowych. Był też laureatem wielu nagród, m.in. na-

gród naukowych Miasta Poznania, Przewodniczącego Agencji Energii Atomowej, Rady Naukowej przy Ministrze Zdrowia, Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk, Wydziału Nauk Medycznych PAN. Pięciokrotnie był uhonorowany nagrodami Ministra Zdrowia, w tym nagrodą specjalną. Był honorowym członkiem Polskiego Towarzystwa Onkologicznego, Polskiego Towarzystwa Onkologii Klinicznej i brytyjskiego Radiotherapy Club.

W latach 1976-1985 Profesor Jan Steffen był zastępcą dyrektora Instytutu Onkologii (przekształconego następnie w Centrum Onkologii-Instytut) ds. organizacji i koordynacji prac badawczych, a w latach 1985-1991 dyrektorem Centrum Onkologii-Instytutu. W latach 1976-1985 był członkiem Zespołu Koordynacyjnego, odpowiedzialnym za merytoryczną realizację Rządowego Programu Zwalczania Chorób Nowotworowych. Nadzorował również bezpośrednio finansowane przez ten program badania podstawowe. W latach 1986-1990 kierował Centralnym Programem Badawczo-Rozwojowym Zwalczanie Chorób Nowotworowych.

Od roku 1991, przez blisko 17 lat Profesor Jan Steffen przewodniczył Radzie Naukowej Centrum Onkologii - Instytutu im. Marii Skłodowskiej-Curie. W latach 1984-1996 oraz od 2003 do 2008 roku był Przewodniczącym Rady Naukowej Zakładu (i późniejszego Instytutu) Genetyki Człowieka PAN w Poznaniu. W latach 1999-2003 był przewodniczącym Rady Naukowej Instytutu Immunologii i Terapii Doświadczalnej im. Ludwika Hirszfelda PAN we Wrocławiu. Od roku 2003 był przewodniczącym Komisji Nauki Rady Naukowej Polskiej Unii Onkologii. Przez ponad 25 lat Profesor Jan Steffen był członkiem Centralnej Komisji ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych (wcześniej zwanej Centralną Komisją Kwalifikacyjną), w tym, w dwóch kadencjach wiceprzewodniczącym Sekcji Nauk Medycznych tej Komisji. W latach 1989-1991 był członkiem i przewodniczącym Zespołu ds. Zdrowia i Ochrony Środowiska w Komitecie Nauki i Postępu Technicznego, w latach 1994-2000 był

Członkiem Zespołu Nauk Medycznych i Komisji Badań Podstawowych KBN; w latach 2000-2004 przewodniczył Sekcji Biologii Medycznej KBN. W latach 1986-1999 był członkiem Rządowej Komisji Ludnościowej.

Od 1986 roku Profesor Jan Steffen był członkiem korespondentem, a od 2002 członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk. W Polskiej Akademii Nauk był m.in. przewodniczącym Komisji Genetyki Człowieka i Komisji Biologii Nowotworów; w latach 1992-1998 był przez dwie kadencje członkiem Prezydium PAN, a w latach 1998-2000 – przewodniczącym Komisji ds. Współpracy PAN z Zagranicą. Od 1998 roku był członkiem Kolegium Doradczego Przewodniczącego Wydziału Nauk Medycznych PAN. W latach 1990-1991 był Przewodniczącym Komisji Programowej Europejskiej Organizacji Instytutów Onkologii. W latach 1998-2000 reprezentował PAN w Europejskiej Radzie Badań Medycznych (EMRC).

Profesor Jan Steffen był odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim i Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Tę niezwykłą aktywność naukową i społeczną Profesora Jana Steffena niespodziewanie przerwała choroba. Kiedy w maju ubiegłego roku wybierał się do szpitala był przekonany, że straci jedynie 3 tygodnie swojego cennego czasu...

Profesora Jana Steffena poznałam będąc jeszcze studentką i praktykantką, a następnie magistrantką Zakładu Immunologii. Potem Profesor był moim szefem przez całe moje życie zawodowe. Znałam Go 29 lat.

Był człowiekiem niezwykle wiedzy i umysłowości. Nie będąc praktykującym lekarzem, tym bardziej zadziwiał swoją rozległą wiedzą na temat medycznych aspektów chorób nowotworowych, w tym ich objawów, przebiegu, klasycznych i najnowszych metod diagnostyki i leczenia. Był rzadkim typem naukowca, który potrafił błyskawicznie kojarzyć z pozoru odległe zjawiska biologiczne i analizować je w kontekście aspektów medycznych. Szerokie spojrzenie łączył ze zdolno-

ścią do stawiania niezliczonej ilości pytań i formułowania problemów badawczych. Lubił dzielić się swoimi pomysłami badawczymi. Wielu naukowców i lekarzy zawdzięcza Profesorowi Steffenowi swój rozwój naukowy.

Jego pasją była genetyka medyczna. To właśnie Profesor Jan Steffen był pomysłodawcą i prekursorem badań nad dziedzicznymi uwarunkowaniami chorób nowotworowych w Polsce.

Profesor miał szerokie horyzonty, interesował się polityką, gospodarką. Niezwykle odczytany potrafił zaskakiwać znajomością historii i geografii. Mało kto znał Go jako turystę, wielbiciela polskich gór i jezior, zapalonego kajakarza.

Onkologia polska zawdzięcza Profesorowi Steffenowi bardzo wiele. Nie tylko dlatego, że przewodniczył kilku Radom Naukowym, był członkiem CK, komisji PAN, KBN, i że wypromował wielu lekarzy i naukowców. Przede wszystkim dlatego, że Jego wiedza i szerokie spojrzenie na sprawy rozwoju onkologii w Polsce, wykraczające poza jakiekolwiek interesy partykularne, czy to instytucji, grupy zawodowej, czy innych grup nacisku, pozwalały na rzetelną i obiektywną ocenę różnych rozwiązań, a Jego rozważne formułowanie myśli i autorytet pozwalały na godzenie różnych punktów widzenia. Potrafił całkowicie poświęcić się sprawie, co do słuszności której był przekonany i niejednokrotnie to czynił. Z takim właśnie oddaniem zabiegał o wdrożenie Narodowego Programu Zwalczenia Chorób Nowotworowych, który współtworzył, był bowiem pewien, że bezpośrednie finansowanie onkologii pozwoli na bardziej efektywne wykorzystanie środków. Podobnie w trudnych czasach redukcji środków na naukę potrafił skutecznie przekonywać jak ważny dla postępu medycyny jest rozwój nauk podstawowych i ścisła współpraca lekarzy i naukowców.

Przez wiele lat miałam okazję obserwować Profesora podczas posiedzeń Rady Naukowej Centrum Onkologii-Instytutu, której przewodniczył. Znakomicie kierował tym gre-

mium, pozwalając wypowiedzieć się każdemu, jednocześnie utrzymując dyscyplinę dyskusji. Świetnie podsumowywał i pointował wypowiedzi, odróżniał kwestie ważne od pobocznych. Dobro Instytutu jako jednostki służącej nauce i pacjentom było dla Niego absolutnym priorytetem. W promowanych naukowcach starał się Profesor widzieć zawsze dobre strony, chwalił najlepszych, łagodził złe wrażenie, jakie pozostawiali słabsi, dbając przy tym o zachowanie dobrych standardów.

Profesor Jan Steffen wyróżniał się silną osobowością, był postacią bardzo wyrazistą. Nie znam nikogo, kto miałby do Niego stosunek obojętny. Wszyscy uznawali Jego autorytet.

Był człowiekiem pełnym uporu, niełatwym dla podwładnych. Wobec nas, swoich najbliższych współpracowników był najbardziej wymagający. Nasze prace naukowe musiały być najbardziej ambitne i spełniać wszystkie Jego oczekiwania.

Był człowiekiem bardzo skrytym, skupionym na sprawach zawodowych. Jednak potrafił słuchać problemów ludzkich, wyróżniając się wówczas dyskrecją i gotowością pomocy. Był bardzo wrażliwy na problemy zdrowotne innych ludzi, pomagał wszystkim, którzy zwracali się o pomoc.

Był też człowiekiem bardzo skromnym. Nawet w ostatnich miesiącach życia, będąc w prawdziwej potrzebie i mając wokół siebie wiele osób pomagających i gotowych nieść pomoc, często odmawiał przyjęcia tej pomocy, nie chcąc sprawiać kłopotu swojej osobą.

Wiele osób dowiedziawszy się o odejściu Profesora stwierdzało, że jest to koniec pewnej epoki. To prawda. Będzie Profesora brakowało. Pozostaje żywić nadzieję, aby wszystkie dobre standardy, które Profesor starał się wprowadzać, przetrwały.

Cześć Jego pamięci!

Dr Magdalena Chechlińska

Zakład Immunologii, Centrum Onkologii-Instytut im. Marii Skłodowskiej-Curie w Warszawie